

Шостак Н.П. (Київ, Україна)

**Україністика ў Беларусі: магістральны агляд
беларуска-ўкраінскіх узаемасувязяў
(на матэрыяле навуковых і асабістых стасункаў)**

*“Ми несемо в це море все добре і все зле,
що ми бачили, ми несемо в нього своє життя,
навіть більше — свою душу. І кожен впадає по-своєму.
Одна ріка з давніх часів знає, в яке море вона тече,
друга з труднощами знаходить свій шлях.
Одна бачить море з самісіньких своїх витоків,
друга в муках довго, дуже довго шукає його.
Третя губиться в пісках і пересихає,
так і не досягнувши морських хвиль...”*

Уладзімір Караткевіч

Тривалий спільний історичний розвиток Білорусі та України викликав численні конвергентні процеси в культурі цих країн. Доповідь присвячена розвитку україністики в Білорусі та білорусистики в Україні. Авторка наголошує на важливості й актуальності подальшого розширення та поглиблення культурних взаємин між країнами, на необхідності обміну інформацією та науковою літературою.

Ключові слова: *Україністика, білорусистика, білорусько-українські мовні та літературні стосунки.*

Длительное совместное историческое развитие Беларуси и Украины вызвало многочисленные конвергентные процессы в культуре этих стран. Данный доклад посвящен развитию украинистики в Беларуси и белорусистики в Украине. Автор подчеркивает важность и актуальность дальнейшего расширения и углубления культурных взаимосвязей между странами, необходимость обмена информацией и научной литературой.

Ключевые слова: *Украинистика, белорусистика, белорусско-украинские языковые и литературные отношения*

Prolonged joint historical development of Belarus and Ukraine gave rise to numerous convergence processes in the culture of these countries. This report focuses on the development of Ukrainian studies in Belarus and Belarusian studies in Ukraine. The author emphasizes the importance and urgency of further expansion and deepening of cultural relations between the countries and the need to exchange information and scientific literature.

Key words: *Ukrainian studies, Belarusian studies, the Belarusian-Ukrainian linguistic and literary relationship*

Так мудра казаў класік беларускай літаратуры Уладзімір Караткевіч пра нашае жыццё (цытуецца ў перакладзе [16, 12]). Уладзімір Караткевіч, які, скончыўшы ў 1954 годзе філалагічны факультэт Кіеўскага ўніверсітэта,

плённа працаваў на ніве беларуска-ўкраінскага сяброўства. Дзве ракі – Беларусь ды Украіна – што яшчэ ў нетрах старажытнасці сплліліся разам, да сёння вірыста нясуць свае воды ў мора сусветнай культуры, дапамагаючы адна адной і ўзаемаўдасканальваючыся. Цудоўна ахарактарызаваў гэты працэс шчыры сябар Уладзіміра Караткевіча – вядомы ўкраінскі прафесар, найбуйнейшы беларусіст краіны **Грыгорій Півторак***: *“Як відомо, протягом багатьох століть далеко не мирним і безхмарним було наше сусідство на півдні із султанською Туреччиною та її васалом – Кримським ханством, на заході – зі шляхетською Польщею, на північному сході – з царською, а потім – радянською Росією. І лише північні сусіди-білоруси генетично, історично й ментально стали нашими братами й щирими друзями, з якими від сивої давнини й донині нас єднає спільна доля та історія, спільні політичні, національні, економічні й культурні проблеми”* [12, 5].

Зразумела, што гісторыя беларуска-ўкраінскага сяброўства пачалася вельмі даўно. Як слушна адзначае пан Грыгорій у сваіх даследаваннях [12, 5 – 10; 14], этнагенетычныя працэсы ў паўднёва-заходняй Беларусі яшчэ на познім этапе праславянскай этнамоўнай супольнасці ў III – V стст. былі цесна павязаныя з тэрыторыяй будучае Валыні, украінскага Палесся і часткова Галічыны, што пазней пазначылася на багата якіх тоесных або падобных этнаграфічных і дыялектных асаблівасцях таго арэала. Цесныя стасункі протабеларускіх і протаўкраінскіх земляў існавалі ў эпоху Кіеўскай Русі (напрыклад, лёс полацкай князёўны Рагнеды, якую Уладзімір узяў сабе за жонку, праўда, гвалтам). У эпоху Сярэднявечча Беларусь ды Украіна ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага, у якім супольная беларуска-ўкраінская мова справаводства ў 1566 годзе сталася дзяржаўнаю моваю (зафіксавана славугімі Статутамі 1566 і 1588 гадоў, па якіх нашыя краіны жылі аж тры стагоддзі – такім чынам, тагачасная супольная мова ВКЛ з’яўляецца адной з найстаражытнейшых нацыянальных дзяржаўных моваў Еўропы)**. Сама гэтая акалічнасць і спрычынілася да таго, што сучасным навукоўцам вельмі цяжка

* Акадэмік НАН Украіны, член-карэспандэнт; аўтар больш як 250 прац па гісторыі і дыялекталогіі ўсходнеславянскіх моваў, этнагенезу ўсходніх славян – абгрунтаваў цэласную тэорыю паходжання ўкраінскай, беларускай і рускай моваў: *Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної коліски»*. – К., 2001 (2-ге вид., доп. – К., 2004).

** Да параўнання: ангельская мова набыла афіцыйны статус у 1362 г., французская – у 1400 г. Расейская мова не мела юрыдычнага статусу да 1991 г.

размежаваць тагачасную культурную спадчыну абодвух народаў*, значны ўнёсак у якую зрабілі Францыск Скарына як славуты беларускі першадрукар на ўсходнеславянскіх землях ды ягонья беларускія і ўкраінскія паслядоўнікі, Лаўрэнці Зізані, Мясці Смятрыцкі, Памва Бярында, Андрэй Рымша ды іншыя. Багата вядомых беларускіх ды ўкраінскіх дзеячоў асветы і культуры працавалі то ва Украіне, то ў Беларусі – што назіраецца і да сёння (Піліп Орлік, які нарадзіўся на Меншчыне ці, ужо згаданы намі, Уладзімір Караткевіч). З прадаўніх часоў беларусы змагаліся поплец з украінцамі за незалежнасць (багата беларусаў было сярод запарожскіх казакоў, у войсках Багдана Хмяльніцкага). Паводле сведчання фалькларыстаў, менавіта цягам XVI ст. сфармаваўся асноўны фонд амаль тоесных або вельмі падобных беларуска-ўкраінскіх песняў, да прыкладу, “*Ой, сівы конь бяжыць*” і “*Ой, чый то кінь стоіць*”. Дарэчы, гэтую і шмат іншых “агульных” песняў спяваюць і па-польску, і па-летувіску, што падкрэслівае досыць мірнае суіснаванне адпаведных краін у складзе Вялікага Княства Літоўскага і пазней Рэчы Паспалітай. Відавочна, не спявалі гэтае песні ў Расейскай імперыі ды ў Савецкім Саюзе – дзе доля Беларусі і Украіны зноў выявілася падобнаю ў сваёй трагічнасці і актуалізацыі барацьбы супраць каланізатарскай палітыкі, скіраванай на поўную асіміляцыю беларусаў ды ўкраінцаў (БНР – УНР; беларусізацыя 20-х гадоў XX ст. – українізацыя; Міхась Вітушка – Стэпан Бандэра; і нават беларускі ды ўкраінскі Галадамор, пра якія да сёння маўчаць беларускія афіцыйныя СМІ; чарнобыльская трагедыя).

Так, доўгае супольнае гістарычнае развіццё Беларусі і Украіны выклікала шматлікія канвергентныя працэсы ў лексіцы і словаўтварэнні беларускай і ўкраінскай моваў. Працэс фармавання новай літаратурнай мовы на народнай аснове таксама акрэслены ўзаемаўплывамі: тое, што ва ўкраінскай літаратуры зрабілі ў першай палове XIX ст. І. Котлярэвський, Г. Квітка-Основ'яненко і Т. Шевчэнко, у Беларусі выпала на долю здзейсніць Я. Купалу, Якубу Коласу і М. Багдановічу толькі ў першай чвэрці XX ст. Але, як адзначае вядомы прафесар славянскага мовазнаўства Зальцбургскага ўніверсітэта *Герман Бідэр*, тут нельга не бачыць таго, што ў пэўныя часы некаторыя часткі Украіны развіваліся ў больш спрыяльных абставінах, чымсьці Беларусь. У заходнеўкраінскіх землях пад панаваннем Габсбургаў украінская мова ўжывалася як афіцыйная значна раней, чымся

* Гумецька Л. Л. Увагі до українсько-білоруських мовних зв'язків періоду XIV – XVII ст. // Дослідження з української та російської мов. – К., 1964; Гумецька Л. Л. Вопросы украинско-белорусских языковых связей древнего периода // Вопросы языкознания, 1965, № 2.

ў Расейскай імперыі, грэка-каталіцкая царква была там грунтам украінскай нацыянальнай ідэнтычнасці і свядомасці. Ужо ў XIX ст. на заходне- і ўсходнеўкраінскіх землях развіваліся два варыянты літаратурнай мовы – заходне- і ўсходнеўкраінскі.

З падобнымі праблемамі адраджэння дзяржаўнасці, нацыянальнай годнасці, духоўнасці, роднай мовы, асветы і культуры сутыкнуліся Беларусь ды Украіна пасля ўсталявання незалежнасці і ў канцы XX ст. Аднак на дадзеным этапе шляхі беларускай ды ўкраінскай моваў істотна розняцца, што звязана з прыняццем у 1995 г. Беларуссю другой дзяржаўнай мовы – расейскай. Беларуская мова цяпер выштурхоўваецца на перыферыю грамадства, у той час як ва Украіне ўкраінская мова падтрымліваецца афіцыйна, прынамсі ў Заходняй і менш у Цэнтральнай Украіне. І толькі ў іншых рэгіёнах Украіны перашкаджаюць у яе выкарыстанні. Таму варта адзначыць, што ўкраінская мова знаходзіцца ў значна лепшай сітуацыі, чымся беларуская мова. Сама гэтым вытлумачваецца і тое, што ў свеце катастрафічна занепадае беларусістыка і цікавасць да Беларусі – апрача паліталагічнай праблематыкі. На фоне адкрыцця новых цэнтраў украіністыкі, у заходніх універсітэтах знікаюць апошнія беларускія штудыі. Прафесар гісторыі, выкладчык універсітэта Паўднёвага Стагольма *Андрэй Катлярчук* сведчыць, што з добрай сотні заходніх беларусістаў, якія бралі ўдзел у міжнародным кангрэсе 1995 г., засталіся адзінкі. Большасць пераклучылася на ўкраіністыку ці русістыку. Ва ўсім свеце спецыялісты па замежных краінах рыхтуюцца на спецыяльных кафедрах. Зрабіўшы адзінай дзяржаўнай мовай украінскую, урад Украіны аўтаматычна забяспечыў падрыхтоўку замежных спецыялістаў і рост зацікаўленасці да краіны ў інтэлектуальных колах Захаду і Усходу. Кожны бізнэсовец ведае, што ў Кіеве можна дамовіцца па-расейску, але ўся бізнэс-інфармацыя толькі па-ўкраінску, 72% школяроў вучацца на роднай мове. Таму трэба вывучаць украінскую мову. У Беларусі, на жаль, і такога няма: беларускую мову нават ад патэнцыйных носьбітаў мовы цяпер рэдка пачуеш на вуліцы...

Нагледзячы на тое, цэнтры ўкраіністыкі ў Беларусі, а беларусістыкі ва Украіне працуюць, наколькі гэта мажліва ў дадзенай сітуацыі*. Зразумела, што ёсць праблемы з наступным працаўладкаваннем студэнтаў, але, як адзначаў генеральны консул Украіны Іван Баранчык, яны будуць

* Напрыклад, Украінскі Дом – некамерцыйная установа, створаная грамадзянамі Беларусі, выхадцамі з Украіны для падтрымкі грамадскіх, культурных і эканамічных ініцыятываў украінцаў, а таксама для спрыяння і узмацнення адносінаў паміж Беларуссю і Украінай.

вырашаныя ў выніку выканання пагадненняў, падпісаных прэзідэнтамі краін А. Лукашэнкам і В. Юшчанкам: *“Ёсць дамоўленасць паміж нашымі прэзідэнтамі. У момант апошняга візіту Лукашэнкі ў Кіеў ён пацвердзіў, што будуць стварацца ўсе ўмовы для вывучэння ўкраінскай мовы ў Беларусі, а Віктар Юшчанка са свайго боку заверыў, што беларуская мова будзе вывучацца ва Украіне. Гэты факультэт ва ўніверсітэце Брэста мусіць быць і нават мусіць быць абноўлены”*. Як паказаў час – Беларускі Цэнтр у Кіеўскім нацыянальным універсітэце насамрэч быў адчынены ў 2009 годзе, а на 2010 – 2011 навучальны год ужо быў здзейснены першы набор беларусістаў і цяпер мы з украінскімі студэнтамі актыўна засвойваем беларускую мову і культуру [4; 13]. На жаль, з новага навучальнага года ўкраінстыка (як і паланістыка) на базе Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя А. Пушкіна пераведзеныя на самафінансаванне, што па факце не з’яўляецца іх ліквідацыяй, але ў рэальнасці ажыццяўляць сваю дзейнасць яны не маюць магчымасці*.

Увогуле ж, гісторыя беларуска-ўкраінскіх даследаванняў мае ўжо больш як стагадовую традыцыю і пайшлася яна менавіта з Украіны [12, 11]. У 1908 і 1909 гадах вядомыя львоўскія навукоўцы **І. Свенціцкый** і **І. Крып’якэвіч** выдалі свае працы *«Відроджэння білоруськаго письменства»* і *«Білоруси»* адпаведна. Папулярызатарам беларускай літаратуры ва Украіне быў і званы львоўскі славіст **В. Шчурат**, які багата перакладаў тагачасных беларускіх аўтараў і класікаў. Львоўскай даследчыцы **Л. Бондар** належыць і невялічкая манаграфія пра актуальныя пытанні ўкраінска-беларускіх паэтычных узаемінаў [5]. Паказальна тое, што ад пачатку ХХ ст. Львоў стаўся своеасаблівым цэнтрам беларусістыкі – такім застаецца і да сёння. Таксама ва ўзмацненні кантактаў паміж нацыянальнымі культурамаі найбольшаю ёсць заслуга прадстаўнікоў старэйшага літаратурнага пакалення – львавян і не толькі – тут можна назваць, прыкладам, такіх асобаў як *Д. Павлычко*, *Р. Лубківський*, *В. Яворівський* з украінскага боку і *У. Караткевіч*, *Н. Гілевіч*, *Р. Барадулін* з беларускага. Новыя ўзроўні і формы паэтычнага ўзаемадзеяння ў асяроддзі пакалення маладзейшых твораў плённа прадстаўляюць *О. Ірванець*, *У. Арлоў*, *А. Хадановіч* ды шмат хто іншы. Цягам ХХ ст. з’явілася багата мастацкіх і навуковых публікацый пра беларуска-ўкраінскія стасункі – самых разнастайных паводле сваёй тэматычнай скіраванасці і навуковай вартасці [3]. *“Розным пытанням гісторыі ўкраінскай мовы, яе структуры, а таксама ўкраінска-беларускім моўным сувязям прысвечаны работы многіх*

* Падрыхтоўка ўкраіністаў у Брэсцкім універсітэце была распачатая ў 1996 годзе.

беларускіх лінгвістаў (Я. Карскі, У. Анічэнка*, М. Булахаў, А. Жураўскі**, А. Супрун, Я. Чарпанав, Л. Шакун, Ф. Янкоўскі і інш.). Вывучэнню ўкраінскай мовы, узмацненню цікавасці да яе на Беларусі садзейнічала навуковая і грамадская дзейнасць украінска-беларускага філолага **П. Бузук***** [17, 573].

Найбольш сістэмна ў сярэдзіне ХХ ст. беларуска-ўкраінскія літаратурныя стасункі даследаваў украінскі навуковец, які трывалы час жыў і працаваў у Беларусі, прафесар Гомельскага педінстытута **П. Охрімэнко**. Ён пакінуў нам у спадчыну багата працаў з беларуска-ўкраінскіх літаратурных і фальклорных сувязяў, ён выдаў дзве манаграфіі, у якіх прасочваецца развіццё рознабаковага культурнага яднання беларускага і ўкраінскага народаў у розных галінах духоўнага жыцця ад даўніх часоў да 70-х гадоў ХХ ст. [1; 2]. Таксама П. Охрімэнко склаў і бібліяграфію беларуска-ўкраінскіх даследаванняў за стагоддзе – ад сярэдзіны ХІХ да сярэдзіны ХХ ст. [3].

На сённяшні час самай змястоўнай у вывучэнні беларуска-ўкраінскіх культурных стасункаў з'яўляецца праца Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі **“Нарысы беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязей: Культурна-гістарычны і літаратуразнаўчы аспекты праблемы”** [12], выдадзеная ў 2002 г. і ўжо праз год перакладзеная на ўкраінскую мову Грыгоріем Півтораком. У сваёй прадмове да выдання вядомы ўкраінскі беларусіст адзначае, што гэта першае ў незалежнай Беларусі, а, мажліва, і ўвогуле ў Беларусі ды Украіне, акадэмічнае выданне такога роўню: «... аўтарскі калектыў «Нарысаў...» паставіў значна больш складаныя і маштабныя заданні: выяўленне лёсаносных «вузлоў» гісторыі беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемасувязяў, асэнсавання іх характару, напрамкаў і творчых наследаванняў; узнаўлення гісторыка-нацыянальных каранёў узаемнай зацікаўленасці суседніх славянскіх народаў, супольнага і адрознага ў шляхах духоўна-

* Беларуска-ўкраінскім стасункам прысвечаная доктарская дысертация Ул. Анічэнкі *“Беларуска-ўкраінскія пісьмова-моўныя сувязі”* (1970). Ён з'яўляецца ініцыятарам вывучэння мовы Усходняга Палесся і стварэння анамастычных слоўнікаў Гомельшчыны.

** Жураўскі А.І. Некаторыя пытанні беларуска-ўкраінскіх моўных сувязей старажытнага перыяду // Весті АН БССР, Серыя грамадскіх навук, 1966, № 2.

*** Найбольш значныя працы вядомага ўкраінска-беларускага славіста-мовазнаўца пачатку ХХ ст. у гэтай галіне: *Спраба лінгвістычнай геаграфіі Беларусі. – Ч. 1. Фанетыка і марфалогія. – Вып. 1. Гаворкі Цэнтральнай і Усходняй Беларусі і суседніх мясцовасцей Украіны і Вялікарусі ў першай чвэрці ХХ ст. – Мінск, 1928; Взаемодносини між украінською та білоруською мовамі: Методол. нарис // Зап. Істор.-філол. відділу УАН. – 1926. – Кн. 7–8; 3 лінгвістичних розкопин на Білорусі: Грамат. й етимол. замiтки // Там само. – 1927. – Кн. 13 – 14.*

культурнага адраджэння ўсходніх славян; здзяйснення сінхроннага і дыяхроннага аналізу творчасці вядомых беларускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў розных перыядаў гісторыі нацыянальных літаратур; вызначэння нацыянальнай спецыфікі эстэтычнага працэсу і яго сувязі з сацыякультурнымі з’явамі; спробы пабачыць двухбаковыя беларуска-ўкраінскія з’явы літаратурнага жыцця ў шырокім кантэксце сусветнай літаратуры...». У даследаванні паказаныя ґрунтоўныя працы М. Тычыны, Ж. Шаладонавай, В. Локун, Т. Андрэйчанкі, Л. Турбіной.

Што да навучальнага працэсу – украіністыка самавіта вывучаецца на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, станаўленню якой былі прысвечаныя шматлікія артыкулы і падручнікі **Паўла Навойчыка** – дацэнта кафедры славянскіх літаратур, намесніка дэкана філалагічнага факультэта БДУ [8; 9; 10; 11]. Сама ён апякуецца ліставаннем з Беларускім цэнтрам КНУ дый адпраўляе да нас групу ўкраіністаў на стажаванне пры канцы сакавіка 2011 г. Дарэчы, акурат яму належыць артыкул, прысвечаны памяці аднаго з выбітных украіністаў Беларусі – **Кузьмы Хромчэнка**, шчырага выкладчыка некалькіх пакаленняў беларускіх студэнтаў [7], у тым ліку і Паўла Навойчыка, і аўтаркі гэтага даклада. Менавіта з цікавых лекцый Кузьмы Рыгоравіча ў спецкурсе “Украінская літаратура” і пачалося маё знаёмства з Украінай, якая праз асабістыя варункі, працу і наймаверную любоў да ўкраінскай мовы паціху робіцца мне другой радзімай.

Насампраўдзе вельмі цікава тое, што стан украіністыкі ў Беларусі і беларусістыкі ва Украіне, стан мастацкага ўзаемаперакладу, навуковага і літаратурна-крытычнага ўзаемнага асэнсавання дасягненняў сучаснай літаратуры і літаратурнай класікі найчасцей даследуюць альбо выхадцы з адпаведнай краіны (беларусы – украіністыку, і наадварот), альбо той, хто з пэўных прычын апынуўся ў іншай краіне на эміграцыі ці проста па волі лёсу. Так, найбуйнейшымі ўкраіністамі ў Беларусі на дадзены момант з’яўляюцца беларус **Вячаслаў Рагойша** і ягоная жонка **Таяня Кабржыцкая**, народжаная ў Львове. Таяня Кабржыцкая, аўтар шматлікіх прац з украіністыкі, дацэнт БДУ не так даўно была ўганараваная адной з найвышэйшых узнагародаў Украіны – ордэнам Княгіні Вольгі, якім адзначаюцца пашыральніцы ўкраінскай культуры ў свеце. Узнагароду уручаў на пасяджэнні Вучонага савета БДУ Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Беларусі Ігор Ліховый. Адзначыўшы заслугі Таяны Кабржыцкай на нівах украіністыкі і беларусістыкі, прамоўца павіншаваў узнагароджаную з выхадам вялікай

анталогіі твораў пісьменнікаў блізкага замежжа, у тым ліку ўкраінскіх, пад сімвалічнай назвай *“Мае браты, мае суседзі”*, дзе укладанне і ўступныя артыкулы (агульны і па краінах) належаць Тацяне Кабржыцкай і Вячаславу Рагойшу. Яшчэ раней, у 1976 г., таксама з В. Рагойшам яна выдала і кнігу *“Карані дружбы: беларуска-ўкраінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку XX ст.”* [6]. На аснове вялікага фактычнага матэрыялу ў манаграфіі зроблены важныя тэарэтычныя высновы, звязаныя з высвятленнем заканамернасцяў і спецыфікі беларуска-ўкраінскіх узаемасувязяў дадзенага перыяду, прасочваецца эвалюцыя гэтых сувязяў ды іх якасныя змены. Гэтыя беларускія аўтары і цяпер цесна звязаныя з Украінай, самі з’яўляюцца актыўнымі ўдзельнікамі беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемінаў (пераклады, артыкулы, даклады на навуковых канферэнцыях і ў перыёдыцы). І мы недарэмна згадалі пра гэтае сужэнства – маіх выкладчыкаў, вельмі сімпатычных людзей, якіх заўжды дужа цікава слухаць на разнастайных імпрэзах. Вось, да прыкладу, невялічкі ўспамін, зроблены намі пасля прэзентацыі *“Білорусько-українського словника”* [4], выдадзенага **Грыгоріем Півтораком** і **Олэксандром Скопнэнком*** у Кіеве ў 2006 г. (падзея адбывалася на Дзень роднае мовы ў 2007 г.)**: *“Надзвычай цёплаю была ўчора прэзентацыя гэтага слоўніка. Уся знаёмая прафесура, дыпламатыя, пісьменнікі і музыкі... пачэснае, шановае атачэнне. Надзвычайным было і тое, што праводзілася яна ў такі цудоўны дзень – Міжнародны дзень роднае мовы. Выступоўцы прамаўлялі па-беларуску і па-ўкраінску: і само гучанне гэтых моваў дарыла слухачам неверагодную асалоду. Людзі апавядалі пра свае даследаванні, пра свой лёс... Украінцы, якія пабраліся шлюбам з беларусамі і ўсё жыццё пражылі тут – шыкоўна прамаўлялі на дзвюх СВАІХ МАТЧЫНЫХ мовах, што проста луналі па-над заляю, утвараючы*

* О. Скопнэнко – вядомы ўкраінскі беларусіст, даследуе паходжанне берасцейска-пінскіх гаворак: “Берестейсько-пінські говірки: генеза і сучасний стан” [15].

** Першым у гісторыі беларуска-ўкраінскіх моўных кантактаў быў слоўнік, выдадзены ў беларускай Акадэміі Навук: *Лемцюгова В.П. Украінска-беларускі слоўнік / пад рэд. М. В. Бірылы, А. Я. Сутруна. – Мн., 1980.* Праўда, гэты слоўнік пабудаваны па *гнездавым прыцыпле* – ён утрымлівае багата словаў, што не складаюць аніякіх цяжкасцяў пры перакладзе. Слоўнік *Г. Півторака і О. Скопнэнка* ўкладзены па *дыферэнцыйным прыцыпле* – акрамя агульнаўжывальнай лексікі ў слоўніку багата адлюстраваныя найбольш пашыраныя размоўныя словы, архаізмы і дыялектызмы, што істотна адрозніваюцца ад украінскіх адпаведнікаў і ўяўляюць з сябе сапраўднае багацце жывой беларускай мовы.

дзівосны суплёт роднасных культураў. Приемна, дужа приемна было чуць амбасадара Украіны Ігора Ліхового, які распачаў сваю прамову па-беларуску! Невыславёнае адчуванне... нібыта цябе па душы пяшчотна паглядзіў цёплай далоняю Пан БОГ..." Тады мяне насамрэч прыемна ўразіў адказ Тацяны Кабржыцкай, на пытанне – ці не складана ёй, украінцы, было вучыць беларускую мову, ці хацела яна таго – яна з годнасцю адказала: *"А як жа іначай? – гэта ж мова майго мужа і нашых дзяцей!"* Штосьці здрыганулася ўсярэдзіне на гэтакія словы, але тады я яшчэ не ведала, што той самы лёс прывядзе ва Украіну і мяне.

У святле ўсяго вышэйадзначанага бачым, што Беларусь і Украіна заўжды былі прывабнымі адна для адной краінамі. Ілюструецца гэта і працай шматлікіх навуковых канферэнцый, кангрэсаў, імпрэз. Прыкладам, вось што пішуць у сваёй справаздачы старшыні круглага стала "Беларусь – Украіна", які працаваў у межах III Міжнароднага Кангрэса беларусістаў у Мінску 2000 г., **Лідзія Корній і Вячаслаў Чамярыцкі**: *"З-за нешматлікасці выступоўцаў вельмі шмат важных і цікавых тэм і праблем беларуска-ўкраінскіх дачыненняў не было асветлена, што ў цэлым сведчыць таксама аб слабым развіцці ўкраіністыкі ў Беларусі і беларусістыкі ва Украіне. Адзначаючы гэта, удзельнікі «круглага стала» адзінадушна сшыліся на думцы аб вялікай важнасці і актуальнасці далейшага пашырэння і паглыблення рознабаковых узаемасувязяў паміж краінамі і народамі, іх большай актывізацыі, узмацнення кантактаў на розных узроўнях, абмену інфармацыяй, навуковай літаратурай і г. д. Вытокі гэтых сувязяў сягаюць у далёкую мінуўшчыну і маюць багатую гісторыю. Гэтым вытокамі быў прывесчаны даклад В. Чамярыцкага. Блізкасць гістарычных лёсаў, роднасць моваў і культур, плённасць шматвяковага супрацоўніцтва і ўзаемадзеяння паміж беларускім і ўкраінскім народамі, а таксама агульнасць нацыянальных задач на сучасным этапе патрабуюць напauняць беларуска-ўкраінскія сувязі новым зместам, больш грунтоўна і сістэматычна іх даследаваць. Гэта, як паказвае вопыт гісторыі, у інтарэсах абодвух братніх народаў. Нацыянальная культура больш жыццяздольная, калі яна, моцна трымаючыся родных каранёў, творча жывіцца з розных і чыстых крыніц".*

Такім чынам відавочна – перспектывы беларуска-ўкраінскіх культурных стасункаў і даследаванняў ёсць, і вельмі шырокія. Спадзяемся, што новае пакаленне ўкраіністаў Беларусі і беларусістаў Украіны будзе пачэсна і годна выконваць гэтую ролю ў будучыні. Пры канцы хацелася б

згадаць верш вядомага беларускага паэта *Сяргея Панізніка* ў перакладзе на ўкраїнскую мову *Романа Лубківського* – цудоўны, найбольш трапны паэтычны ўзор беларуска-ўкраінскага сяброўства:

ПІСНЯ УКРАЇНИ

*Колись – перед межею чи гостинцем –
У полі стрілись двое орачів.
Із них один назвався українцем,
А другий – білорусом... Наче спів,
Їх слово забрніло колисково.
Так народилась з потом на чолі
Ратайска дума, посэтра-розмова –
Найперша дипломатія землі.
Чи, брате, брату в помочі відмовиш? –
Допомогали. Завше. Всім сливе...
Оміряв Україну Богданович,
На Білорусі Каменяр живе.
Бунтарка Січ вогнем століть опалить,
Як вільний вітер плеса сколихне...
Тривожна доля мужнього Купалі
Тарасів дух неспокою збагне.
І я – хоч зроду білорусом звуся, –
Куди б мандрівний вітер не послав,
Якби не мав у серці Білорусі,
То Україну б матір'ю назвав.*

ЛИТЕРАТУРА:

1. *Ахрыменка П.П.* Фальклорна-літаратурныя сувязі ўкраінскага і беларускага народаў. – Мн., 1959;
2. *Ахрыменка П.П.* Летapis братэрства // Аб беларуска-ўкраінскіх фальклорных, літаратурных і тэатральных сувязях. – Мн., 1973;
3. Бібліяграфічны ўказальнік прац аб беларуска-ўкраінскіх літаратурных і фальклорных сувязях (1865 – 1965) / Складальнік П. П. Ахрыменка. – Гомель, 1967;
4. Білорусько-український словник / Півторак Г. П., Скопненко О. І. – К., 2006;
5. *Бондар Л.П.* Українсько-білоруські літературні взаємини 1965 – 1975 рр. – К., 1977;
6. *Кабржыцкая Т.В., Рагойша В.П.* Карані дружбы: Беларуска-ўкраінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку ХХ ст. – Мн., 1976;
7. *Навойчык П.І.* Слова пра Настаўніка: Навуковыя далягляды Кузьмы Хромчанкі. // Роднае слова. – 2004. – №10. – С. 86 – 88;
8. *Навойчык П.І.* Станаўленне ўкраїністыкі ў БДУ // Феномен пагранічча: польская, украінская і беларуская літаратура – уплывы і ўзаемаўзбагачэнне. Мн., 2008. – С. 389 – 396;
9. *Навойчык П.І.* Україністыка ў Беларускім дзяржаўным універсітэце // Український вимір: Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Українсько-білоруські культурні зв’язки: історія і сучасність”. – Вип. 2(7). Чернігів, 2009. – С. 64 – 66;
10. *Навойчык П.І.* Українська літаратура: Хрэстаматія. У 5 частках. Ч. 1. Старажытная літаратура XI – XVIII ст. // Мн., 2009. – 247 с.;
11. *Навойчык П.І.* Українська літаратура: Хрэстаматія. У 5 частках. Ч. 2. Новая літаратура XIX ст. // Мн., 2009. – 334 с.;
12. Нариси білорусько-українських

літературних зв'язків: Культурно-історичні та літературознавчі аспекти проблеми / Передм.; пер. з білорус. та рос. Г. Півторака. – К., 2003; **13. Півторак Г.П.** Білоруська мова: Підручник. – К., 1997; **14. Півторак Г.П.** Українсько-білоруські мовні контакти // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000; **15. Скопненко О.І.** Українська мова в Білорусі // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000; **16. Слабошницький М.Ф.** Минуле дивиться на нас (передмова) // Короткевич В. Твори в двох томах. – К., 1991; **17. Чабаненка В.А.** Українська мова // Білоруська мова: Енциклопедія. – Мн., 1994.

Ярмак В.І. (Київ, Україна)

**Питання надсегментного членування мовленнєвого потоку
в методичному доробкові кандидата філологічних наук,
доцента Ірини Петрівни Бондар (на матеріалі сербської мови)**

У статті аналізується комплекс питань, пов'язаних з концепцією викладання Іриною Петрівною Бондар основ сербської акцентуації студентам. У центрі уваги – суперсегментний рівень, тобто просодичне, надсегментне членування мовленнєвого потоку, виокремлення інтонаційних особливостей мовлення, які нашаровуються на сегментні вербальні одиниці.

Ключові слова: музичний наголос, довгий нисхідний наголос, короткий нисхідний наголос, довгий висхідний наголос, короткий висхідний наголос, мора, акут, циркумфлекс.

В статье анализируется комплекс вопросов, связанных с концепцией преподавания Ириной Петровной Бондарь основ сербской акцентуации студентам. В центре внимания – суперсегментный уровень, то есть просодическое, надсегментное членение потока речи, выделение интонационных особенностей речи, которые наслаиваются на сегментные вербальные единицы.

Ключевые слова: музыкальное ударение, долгое нисходящее ударение, краткое нисходящее ударение, долгое восходящее ударение, краткое восходящее ударение, мора, акут, циркумфлекс.

The article deals with a complex of issues connected with Iryna Petrivna Bondar's conception of teaching of the Serbian accentology fundamentals to the students. It focuses on a supersegment level, i.e. prosodic, upper segmentation of spoken chain, choosing of intonational peculiarities of speech accumulated on segment verbal units.

Key words: musical accent, long falling accent, short falling accent, long rising accent, short rising accent, mora, acute accent, circumflex.

Викладання сербської мови в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка нерозривно пов'язано з педагогічною діяльністю кандидата філологічних наук, доцента Ірини Петрівни Бондар, – винятково обізнаного, вдумливого лінгвіста й педагога, дидактика й методиста. Будучи